

Σύλλογος Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας «σὺν Ἀθηνᾶ»

ΟΜΑΔΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΛΑΤΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΙΚΩΝ
ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ο πλατωνικός *Ευθύφρων* & τυπολογία
πράξεων από το 3^ο βιβλίο των *Ηθικών*
Νικομαχείων

Σάββατο, 25 Νοεμβρίου 2017

Κατερίνα Δ. Χατζοπούλου

ΠΛΑΤΩΝΙΚΟΙ ΔΙΑΛΟΓΟΙ:

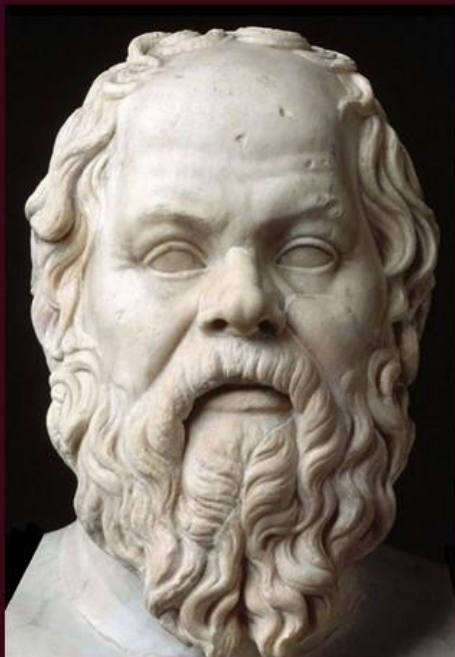
ΕΥΘΥΦΡΩΝ

ΟΜΙΛΗΤΕΣ- Δραματοποιημένη ανάγνωση αποσπασμάτων:

ΣΩΚΡΑΤΗΣ (Αναστάσης & Θαλής Καλαποθάκος, Β' Γυμνασίου)

ΕΥΘΥΦΡΩΝ (Δαμιανός Λαμπρινός, Α' Λυκείου)

Ηθικά Νικομάχεια Βιβλίο 3 – Τυπολογία πράξεων (εκούσιες, μη εκούσιες, μεικτές, ακούσιες)



ΣΩΚΡΑΤΗΣ

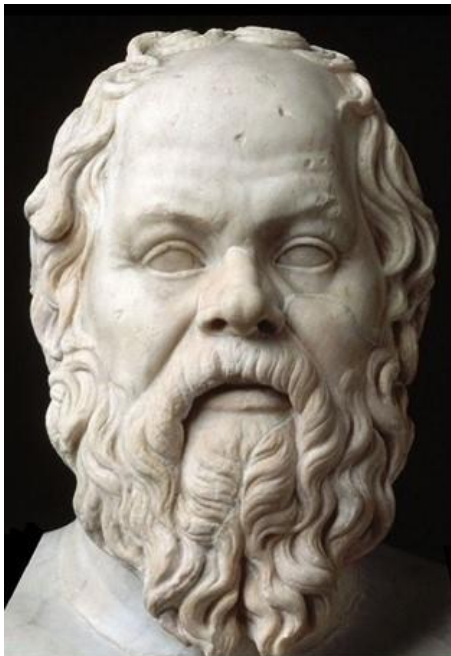
5^{ος}-4^{ος} αιώνας π. Χ.

πηγή: Πλάτων,
Ευθύφρων 10a

ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ ΤΟΥ ΕΥΘΥΦΡΟΝΑ

*ἄρα τὸ ὅσιον ὅτι ὀσιόν ἐστιν
φιλεῖται ὑπὸ τῶν θεῶν,
ἢ ὅτι φιλεῖται ὀσιόν ἐστιν;*

«Ἄραγε το ὀσιο το αγαπάνε
οι θεοί, επειδή εἶναι ὀσιο ἢ
εἶναι ὀσιο, επειδή
το αγαπάνε οι θεοί;».



ΣΩΚΡΑΤΗΣ

5^{ος}-4^{ος} αιώνας π. Χ.

πηγή: Πλάτων,
Ευθύφρων 14e-15a

ἐμπορικὴ ἄρα τις ἂν εἴη, [...] τέχνη
ἢ ὁσιότης θεοῖς καὶ ἀνθρώποις [...] *φράσον δέ μοι, τίς ἢ ὠφελία τοῖς θεοῖς
τυγχάνει οὕσα ἀπὸ τῶν δώρων ὧν
παρ' ἡμῶν λαμβάνουσιν;*
«Ἄρα ἡ εὐσέβεια εἶναι εἶδος ἐμπορίου
ανάμεσα σε θεοὺς καὶ σε ἀνθρώπους
[...]. Πες μου ὅμως τι ὄφελος ἔχουν οἱ
θεοὶ ἀπὸ τὰ δικά μας δώρα;»

Πβ. Αριστοτέλη, *Πολιτικά* 6.1322b *ναοφύλακας καὶ ταμίας τῶν ἱερῶν
 χρημάτων* (υπάρχουν υποθέτουμε για πολύ μεγάλους κινδύνους της πόλης)

- Η αναζήτηση και πίστη σε μεταφυσικά στοιχεία συμπορεύεται με το ανθρώπινο είδος σε όλες τις γνωστές ως τώρα φάσεις της εξέλιξης του,
- Ακόμη και χώροι που φαίνεται να αμφισβητούν παραδοσιακές σε κάθε χώρα πεποιθήσεις και έθιμα, συχνά ρέπουν πάλι προς το μεταφυσικό στοιχείο σε άλλους χώρους.
- Φαινόμενα απόπειρας διαπραγμάτευσης με το θεϊκό στοιχείο απαντούν σε όλους τους πολιτισμούς που γνωρίζουμε (Χατζοπούλου 2016).
- Είναι κατανοητή αντίθετα και η αμφισβήτηση της χρησιμότητας αυτών των πρακτικών, καθώς οι άνθρωποι μπορεί να αμφισβητούν το γιατί πρέπει να συμμορφωθούν με τις υποτιθέμενες επιταγές όντων που δεν βλέπουν και δεν έχουν απτές πληροφορίες ούτε για την ύπαρξη ούτε για τη βούληση τους (Τι θέλουν οι θεοί/Θεός από τον άνθρωπο).

- Ο προσανατολισμός του συλλόγου Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας περιορίζεται στο δύσκολο ήδη έργο καλλιέργειας του λογικού μέρους του ανθρώπου, παρουσιάζει τοποθετήσεις από διάφορους χώρους.
- Δεν τοποθετούμαστε όμως σε σχετικά θέματα, από σεβασμό στους μηχανισμούς των κοινωνικών συνόλων, αλλά και της κατανοητής αντίδρασης σε αυτούς [πάλι μέρος των μηχανισμών των συνόλων].
- Οι θρησκείες φαίνεται να θεμελιώνουν την ηθική στο συναίσθημα και τις μεταφυσικές πεποιθήσεις.
- Οι φιλόσοφοι φαίνεται να θεμελιώνουν την ηθική στο λογικό μέρος του ανθρώπου.
- Σίγουρα το συναίσθημα μπορεί να είναι πιο αποτελεσματικό και καθολικό, ας υπάρξει όμως λίγος χώρος παράλληλα και για το λογικό στοιχείο.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΛΑΤΩΝΙΚΟ ΠΡΩΤΑΓΟΡΑ

*ἀπορία οὖν σχόμενος ὁ Προμηθεὺς ἦντινασωτηρίαν τῷ
ἀνθρώπῳ εὖροι, [321d] κλέπτει Ἑφαιστου καὶ Ἀθηνᾶς τὴν
ἐντεχνον σοφίαν σὺν πυρί – ἀμήχανον γὰρ ἦν ἄνευ
πυρὸς αὐτὴν κτητὴν τῷ ἢ χρησίμην γενέσθαι – καὶ οὕτω
δὴ δωρεῖται ἀνθρώπῳ. «Κατεχόμενος λοιπὸν ἀπὸ ἀπορία ὁ
Προμηθεὺς, ποια βοήθεια νὰ βρεῖ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, κλέβει ἀπὸ τὸν
Ἑφαιστο καὶ τὴν Ἀθηνᾶ τὴν τεχνολογικὴ σοφία καὶ τὴν φωτιά
(γιατί δὲν ἦταν δυνατό χωρὶς τὴν φωτιά νὰ ἀποκτηθεῖ ἡ πρώτη) καὶ
τὴν χαρίζει στὸν ἄνθρωπο.»*

*τὴν μὲν οὖν περὶ τὸν βίον σοφίαν ἄνθρωπος ταύτῃ ἔσχεν,
τὴν δὲ πολιτικὴν οὐκ εἶχεν: ἦν γὰρ παρὰ τῷ Δίῳ. «Με τὸν τρόπο αὐτό
ἀπέκτησε ὁ ἄνθρωπος τὴν σοφία/ικανότητα ποὺ τοῦ εξασφάλιζε
τὴν ἐπιβίωσή του. Τὴν πολιτικὴ σοφία ὅμως δὲν τὴν εἶχε, γιατί τὴν
εἶχε ὁ Δίας.»*

ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζώων μόνον θεοὺς ἐνόμισεν, καὶ ἐπεχείρει βωμούς τε ἰδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν: ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ, καὶ οἰκήσεις καὶ ἐσθῆτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνὰς καὶ τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ἠϋρετο. «Αφού λοιπόν ο άνθρωπος είχε μετοχή στην θεϊκή μοίρα, πρώτα ήταν το μόνο από τα ζώα που πίστεψε σε θεούς, ἐφτιαχνε βωμούς και ἀγάλματα θεῶν. Ἐπειτα πολύ νωρίς ἐφτιαξε γλώσσα και λέξεις, σπίτια, ενδύματα, υποδήματα, στρώματα και τροφές από την γη.»

ΠΕΡΙ ΘΕΩΝ ΚΑΙ ΝΑΩΝ (Αριστοτέλης, Πολιτικά 6.1322a-b)

*αἱ μὲν οὖν πολιτικαὶ τῶν ἀρχῶν σχεδὸν τοσαῦταί τινές εἰσιν:
ἄλλο δ' εἶδος ἐπιμελείας ἢ περὶ τοὺς θεούς, οἷον ἱερεῖς τε καὶ
ἐπιμεληταὶ τῶν [20] περὶ τὰ ἱερὰ τοῦ σώζεσθαί τε τὰ ὑπάρχοντα
καὶ ἀνορθοῦσθαι τὰ πίπτοντα τῶν οἰκοδομημάτων καὶ τῶν
ἄλλων ὅσα τέτακται πρὸς τοὺς θεούς. [...] ἐνιαχοῦ δὲ πολλὰς
καὶ κεχωρισμένας τῆς ἱερωσύνης, οἷον ἱεροποιοὺς [25] καὶ
ναοφύλακας καὶ ταμίας τῶν ἱερῶν χρημάτων. «Τόσες περίπου
εἶναι οἱ πολιτικὲς ἀρχές. Ἄλλο εἶδος υπηρεσίας εἶναι ἐκεῖνο που
αναφέρεται στὴ λατρεία τῶν θεῶν. Μετὰ τὴν υπηρεσίαν αὐτὴν
ασχολοῦνται οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν ναῶν που
φροντίζουν νὰ διατηροῦν ὅσους ναοὺς ὑπάρχουν, νὰ
ἐπισκευάζουν τοὺς ἐτοιμόρροπους καὶ νὰ ἐπιβλέπουν ὅ,τι
ἀφορὰ τὴ θρησκείαν [...] ἀλλοῦ ἔχουν τὴν ἐπιμέλειαν πολλὰς
ἀρχὰς χωρισμέναι ἀπὸ τοῦ σώματος τῶν ἱερέων καὶ ὀνομάζονται
ἱεροποιοί, ναοφύλακες καὶ ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων.»*

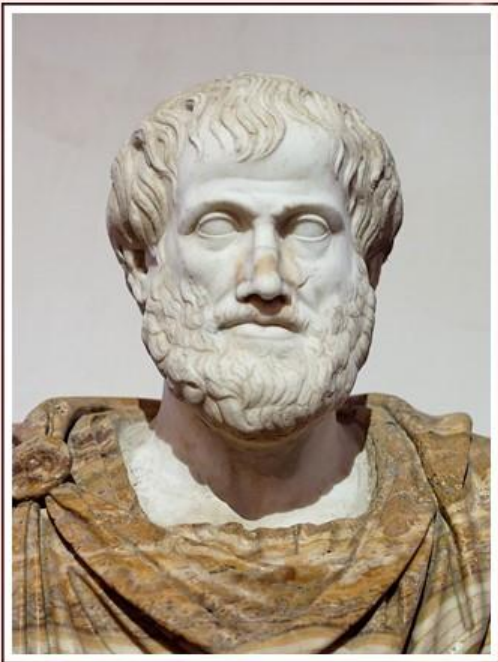
Κεντρικό ερώτημα: χρειάζεται η έννοια του Θεού ή του θεϊκού στοιχείου για τον ορισμό του καλού (ηθικού, θεάρεστου κτλ.);

Αριστοτέλης
Ηθικά Νικομάχεια

Βιβλίο 3^ο

ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΠΡΑΞΕΩΝ
ΠΡΟΑΙΡΕΣΗ
ΤΙ ΑΠΑΣΧΟΛΕΙ ΤΗ ΣΚΕΨΗ ΜΑΣ
Η ΚΑΚΙΑ ΩΣ ΝΟΣΟΣ
Ο ΦΟΒΟΣ

ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΝΑΡΕΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ



ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

4^ο αιώνας π. Χ.

Ηθικά Νικομάχεια II 1105a

*πρῶτον μὲν εἰδώς, ἔπειτ' εἰς
προαιρούμενος, καὶ προαιρούμενος
δι' αὐτά, τὸ δὲ τρίτον εἰς καὶ βεβαίως
καὶ ἀμετακινήτως ἔχων πράττει.*

«Πρώτα πρέπει να ενεργεί (ο πράττων)
έχοντας γνώση, δεύτερον από επιλογή
και μάλιστα επιλογή για τη
συγκεκριμένη πράξη και τρίτον με
σταθερότητα και αμετακίνητο τρόπο.»

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ: ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ

ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ
ἕξις προαιρετική,
ἐν μεσότητι οὔσα
τῇ πρὸς ἡμᾶς,
ὠρισμένη λόγῳ
[...] μεσότης δὲ δύο κακιῶν,
τῆς μὲν καθ' ὑπερβολὴν
τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν.

Ἠθικά Νικομάχεια II 1107a

«Εἶναι ἄρα ἡ ἀρετὴ συνήθεια
που ἐπιλέγεται συνειδητὰ
καὶ βρίσκεται στο μέσον
ὡς πρὸς αὐτό, το οποίο
καθορίζει ὁ λόγος [...]
εἶναι στο μέσον δύο κακιῶν,
ἡ μία πρὸς τὸ μέρος τῆς ὑπερβολῆς,
ἡ ἄλλη πρὸς τὴν πλευρὰ τῆς ἐλλείψεως.»

τῆς ἀρετῆς δὴ περὶ πάθη τε καὶ πράξεις οὐσης, καὶ ἐπὶ μὲν τοῖς ἐκουσίοις ἐπαίνων καὶ ψόγων γινομένων, ἐπὶ δὲ τοῖς ἀκουσίοις συγγνώμης, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐλέου, τὸ ἐκούσιον καὶ τὸ ἀκούσιον ἀναγκαῖον ἴσως διορίσαι τοῖς περὶ ἀρετῆς ἐπισκοποῦσι, χρήσιμον δὲ καὶ τοῖς νομοθετοῦσι πρὸς τε τὰς τιμὰς καὶ τὰς κολάσεις.

«Ἀφού λοιπόν η ἀρετὴ σχετίζεται με τὰ πάθη καὶ τις πράξεις καὶ αφού ὁ ἐπαινος καὶ ὁ ψόγος προορίζονται γιὰ ὅ,τι γίνεται με τὴ θέλησή μας, ἐνῶ γιὰ ὅ,τι γίνεται καμιά φορά χωρὶς τὴ θέλησή μας προορίζεται ἡ κατανόηση, καμιά φορά καὶ ὁ οἶκτος, εἶναι λέω, ἀπαραίτητο, οἱ ἄνθρωποι που μελετοῦν τὴν ἀρετὴ νὰ ορίσουνε με σαφήνεια τὸ περιεχόμενο των ἐννοιῶν ‘ἐκούσιο’ καὶ ‘ἀκούσιο’ κάτι που εἶναι βέβαια χρήσιμο καὶ γιὰ τους νομοθέτες, ὅταν ορίζουν τις τιμές που πρέπει νὰ ἀπονέμονται ἢ τις τιμωρίες που πρέπει νὰ ἐπιβάλλονται.»

ΑΚΟΥΣΙΕΣ ΚΑΙ ΕΚΟΥΣΙΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ
ακούσιες-μη εκούσιες-μεικτές-εκούσιες

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: βία, εξαναγκασμός, φόβος, άγνοια,
μεταμέλεια, θυμός, μέθη, αντιστάθμιση, προαίρεση, βούληση

ΑΚΟΥΣΙΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

*δοκεῖ δὴ ἀκούσια εἶναι τὰ βία ἢ δι' ἄγνοιαν γινόμενα:
βίαιον δὲ οὐ ἢ ἀρχὴ ἔξωθεν, τοιαύτη οὖσα ἐν ἣ μὴδὲν
συμβάλλεται ὁ πράττων ἢ ὁπάσχων, οἷον εἰ πνεῦμα κομίσαι ποι
ἢ ἄνθρωποι κύριοι ὄντες.*

«Ακούσια λοιπόν είναι κατά την κοινή αντίληψη, όλα όσα γίνονται με την επιβολή βίας ή από άγνοια. Για ‘επιβολή βίας’ μιλούμε σε κάθε περίπτωση που η ‘κίνηση’ ξεκινάει από έξω: μία κίνηση στην οποία με κανέναν τρόπο δεν συμβάλλει το πρόσωπο που κάνει (στην ουσία που υφίσταται) την πράξη, όπως για παράδειγμα ο άνθρωπος που τον παρασέρνει ο αέρας ή από κάποιον άνθρωπο που τον εξουσιάζει.»

ΜΕΙΚΤΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

ὅσα δὲ διὰ φόβον μειζόνων κακῶν πράττεται ἢ διὰ καλόν τι, οἷον εἰ τύραννος προστάττοι αἰσχρόν τι πράξαι κύριος ὢν γονέων καὶ τέκνων, καὶ πράξαντος μὲν σώζονται μὴ πράξαντος δ' ἀποθνήσκοιεν, ἀμφισβήτησιν ἔχει πότερον ἀκούσιά ἐστιν ἢ ἐκούσια. «Στις περιπτώσεις, ωστόσο, που μια πράξη γίνεται από φόβο για μεγαλύτερα κακά ή για κάποιον καλό σκοπό, αν π.χ. ένας τύραννος έχοντας κάτω από την εξουσία του τους γονεῖς ή τα παιδιά μας μάς διατάξει να κάνουμε κάτι κακό: αν το κάνουμε θα σωθούμε, ενώ αν δεν το κάνουμε, θα πεθάνουν, υπάρχει αμφισβήτηση αν τέτοιου είδους πράξεις είναι ακούσιες ή εκούσιες.»

ΜΕΙΚΤΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

*τοιούτον δέ τι συμβαίνει καὶ περὶ ἰδίουας ἐν τοῖς χειμῶσιν ἐκβολ
άς: ἀπλῶς μὲν γὰρ οὐδεὶς ἀποβάλλεται ἐκὼν, ἐπὶ σωτηρίᾳ δ'
αὐτοῦ καὶ ἰδίουων λοιπῶν ἅπαντες οἱ νοῦν ἔχοντες.*

«Τέτοια εἶναι καὶ ἡ περίπτωσις που σε μιὰ θύελλα πετούμε στη
θάλασσα κάποια ἀγαθὰ: κανένας δὲν πετάει στα καλά
καθούμενα στη θάλασσα ἀγαθὰ με τὴ θέλησή του. Ἀν εἶναι
ἴδιος νὰ σωθοῦν ὁ ἴδιος καὶ οἱ ἄλλοι, κάθε φρόνιμος ἄνθρωπος
τὸ κάνει.»

ΜΕΙΚΤΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

*μικταὶ μὲν οὖν εἰσιν αἱ τοιαῦται πράξεις, εἰκόνασι δὲ
μᾶλλον ἐκουσίοις: αἴρεται γάρ εἰσι τότε ὅτε πράττονται, τὸ
δὲ τέλος τῆς πράξεως κατὰ τὸν καιρὸν ἐστίν.*

«Αυτοῦ τοῦ εἶδους οἱ πράξεις λοιπὸν εἶναι μεικτές, μοιάζουν
ὅμως πιο πολύ με τις ἐκούσιες πράξεις, ἀφοῦ τη στιγμή που
γίνονται εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπιλογῆς καὶ προτίμησης καὶ το
τέλος μιᾶς πράξης βρίσκεται σε ἀμεση σχέση με τις
συγκεκριμένους περιστάσεις.»

καὶ τὸ ἐκούσιον δὴ καὶ τὸ ἀκούσιον, ὅτε πράττει, λεκτέον.
πράττει δὲ ἐκὼν: καὶ γὰρ ἡ ἀρχὴ τοῦ κινεῖν τὰ ὀργανικὰ μέρη ἐν
ταῖς τοιαύταις πράξεσιν ἐν αὐτῷ ἐστίν: ὧν δ' ἐν αὐτῷ ἡ
ἀρχή, ἐπ' αὐτῷ καὶ τὸ πράττειν καὶ μὴ. ἐκούσια δὴ τὰ τοιαῦτα,
ἀπλῶς δ' ἴσως ἀκούσια: οὐδεὶς γὰρ ἂν ἔλοιτο καθ' αὐτὸ τῶν
τοιούτων οὐδέν. «Σε σχέση λοιπόν με τη στιγμή που γίνεται η
πράξη μπορούμε να μιλούμε και για ἐκούσια και για ἀκούσια
πράξη. Τη στιγμή εκείνη ο ἄνθρωπος ενεργεῖ με τη θέλησή του.
Γιατί η ἀρχή που κινεῖ σ' αὐτοῦ του εἶδους τις πράξεις τα
αποφασιστικῆς σημασίας μέλη του σώματος βρίσκεται μέσα στο
ἄτομο, και ὅταν η ἀρχή βρίσκεται μέσα στο ἄτομο, εξαρτάται
ἐπίσης ἀπὸ το ἴδιο το ἄτομο το να κάνει ἢ να μην κάνει την
πράξη. Εἶναι ἐκούσιες λοιπόν αὐτοῦ του εἶδους οἱ πράξεις. Αν
τις δούμε ὅμως καθεαυτές εἶναι ἀσφαλῶς ἀκούσιες, δεδομένου
ὅτι κανεὶς δεν θα επέλεγε μια τέτοια πράξη καθεαυτήν.»

ἐπὶ ταῖς πράξεσι δὲ ταῖς τοιαύταις ἐνίοτε καὶ ἐπαινοῦνται, ὅταν αἰσχρόν τι ἢ λυπηρὸν ὑπομένωσιν ἀντὶ μεγάλων καὶ καλῶν: ἂν δ' ἀνάπαλιν, ψέγονται: τὰ γὰρ αἰσχισθ' ὑπομεῖναι ἐπὶ μηδενὶ καλῷ ἢ μετρίῳ φάυλου.

«Για τέτοιου είδους πράξεις οι άνθρωποι επαινούνται κιόλας, όταν δέχονται να κάνουν κάτι άσχημο ή δυσάρεστο αν είναι με τον τρόπο αυτό να κερδίσουν μεγάλα και ωραία πράγματα. Αν αντίθετα ενεργήσουν χωρίς να συντρέχουν τέτοιοι λόγοι, ψέγονται. Δείχνει πράγματι κατώτερης ποιότητας άνθρωπο το να δεχτεί να κάνει τα πιο άσχημα πράγματα δίχως να κερδίσει τίποτε το ωραίο ή για ένα ασήμαντο κέρδος.»

τὰ δὴ ποῖα φατέον βίαια; ἢ ἀπλῶς μὲν, ὅπότ' ἂν ἡ αἰτία ἐν τοῖς ἐκτὸς ἦ καὶ ὁ πράττων μηδὲν συμβάλληται; ἃ δὲ καθ' αὐτὰ μὲν ἀκούσιά ἐστι, νῦν δὲ καὶ ἀντὶ τῶνδε αἰρετά, καὶ ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ πράττοντι, καθ' αὐτὰ μὲν ἀκούσιά ἐστι, νῦν δὲ καὶ ἀντὶ τῶνδε ἐκούσια.

«Για ποιες λοιπόν πράξεις πρέπει να λέμε ὅτι γίνονται με την επιβολή βίας; Δεν θα ἦταν σωστό να λέμε ὅτι γενικά εἶναι οἱ πράξεις που ἡ αἰτία τοὺς ξεκινάει ἀπὸ ἐξω καὶ τὸ πρόσωπο που ενεργεῖ δεν ἔχει καμία ἀπολύτως συμβολή; Οἱ πράξεις ὅμως που καθεαυτές εἶναι ἀκούσιες, που τὸ άτομο ὅμως τις ἐπιλέγει μὴ συγκεκριμένη στιγμή καὶ γιὰ κάποιον συγκεκριμένο σκοπό, καὶ που ἡ ἀρχὴ τοὺς βρίσκεται στὸ άτομο που ενεργεῖ, καθεαυτές βέβαια εἶναι ἀκούσιες, στὴ συγκεκριμένη ὅμως στιγμή καὶ γιὰ τὴν ἐπίτευξη τοῦ συγκεκριμένου σκοποῦ εἶναι ἐκούσιες.»

ΤΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΑ ΑΣΚΟΥΝ ΒΙΑ ΣΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ

*εἰ δέ τις τὰ ἡδέα καὶ τὰ καλὰ φαίη βίαια εἶναι
(ἀναγκάζειν γὰρ ἔξω ὄντα), πάντα ἂν εἴη αὐτῷ βίαια:
τούτων γὰρ χάριν πάντες πάντα πράττουσιν.*

«Αν πάντως υποστήριζε κανείς ότι τα ευχάριστα και τα ωραία πράγματα ανήκουν σ' αυτά που ασκούν βία πάνω στον άνθρωπο (γιατί είναι 'δυνάμεις' που βρίσκονται έξω από το άτομο και το υποχρεώνουν να κάνει κάτι), τότε όλες οι πράξεις του ατόμου θα ήταν πράξεις που γίνονται με την επιβολή βίας. Γιατί ό,τι κάνουν οι άνθρωποι το κάνουν για χάρη των δύο αυτών πραγμάτων.»

Η ΗΔΟΝΗ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΜΗ ΒΙΑΙΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

καὶ οἱ μὲν βία καὶ ἄκοντες λυπηρῶς, οἱ δὲ διὰ τὸ ἡδὺ καὶ καλὸν μεθ' ἡδονῆς· γελοῖον δὲ τὸ αἰτιᾶσθαι τὰ ἐκτός, ἀλλὰ μὴ αὐτὸν εὐθήρατον ὄντα ὑπὸ τῶν τοιούτων, καὶ τῶν μὲν καλῶν ἐαυτόν, τῶν δ' αἰσchrῶν τὰ ἡδέα. ἔοικε δὴ τὸ βίαιον εἶναι οὗ ἔξωθεν ἢ ἀρχή, μηδὲν συμβαλλομένου τοῦ βιασθέντος. «Επίσης ὅσοι κάνουν κάτι με την επιβολή βίας και χωρίς τη θέλησή τους, αισθάνονται δυσάρεστα, ενώ ὅσοι κάνουν κάτι επειδή εἶναι ευχάριστο ἢ ωραίο νιώθουν χαρά. Εἶναι ὅμως γελοῖο να ρίχνουμε ὅλη την ευθύνη στα ἔξω πράγματα και ὄχι στον εαυτό μας (που γίνεται εύκολο θύμα τέτοιας λογῆς πραγμάτων) και για μεν τις ωραίες πράξεις μας να θεωρούμε αἴτιο τον εαυτό μας, για τις κακές ὅμως να ρίχνουμε ὅλη την ευθύνη στα ευχάριστα πράγματα. Για επιβολή βίας λοιπόν μιλούμε ὅταν η 'κίνηση' ξεκινάει ἀπὸ ἔξω και δεν συμβάλλει καθόλου σ' αὐτὴν το ἄτομο που υφίσταται τη βία.»

ΜΗ ΕΚΟΥΣΙΟ: ΑΓΝΟΙΑ

τὸ δὲ δι' ἄγνοιαν οὐχ ἐκούσιον μὲν ἅπαν ἐστίν, ἀκούσιον δὲ τὸ ἐπίλυπον καὶ ἐν μεταμελείᾳ: ὁ γὰρ δι' ἄγνοιαν πράξας ὀτιοῦν, μηδέν τι δυσχεραίνων ἐπὶ τῇ πράξει, ἐκὼν μὲν οὐ πέπραχεν, ὅ γε μὴ ἤδει, οὐδ' αὖ ἄκων, μὴ λυπούμενός γε.

«Ὅ,τι κάνουμε από άγνοια ανήκει σε όλες τις περιπτώσεις στο μη εκούσιο. Ακούσιο είναι μόνο ό,τι προκαλεί στενοχώρια και μεταμέλεια. Γιατί όποιος έκανε κάτι από άγνοια και δεν έχει ύστερα κανένα δυσάρεστο αίσθημα εξαιτίας της πράξης του αυτής, δεν το έκανε φυσικά με τη θέλησή του, αφού δεν ήξερε τι έκανε. Ούτε όμως πάλι το έκανε ακούσια, αφού δεν αισθάνεται καμία στεναχώρια.»

Η ΜΕΤΑΜΕΛΕΙΑ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΚΟΥΣΙΑΣ ΠΡΑΞΗΣ

τοῦ δὴ δι' ἄγνοιαν ὁ μὲν ἐν μεταμελείᾳ ἅκων δοκεῖ, ὁ δὲ μὴ μεταμελόμενος, ἐπεὶ ἕτερος, ἔστω οὐχ ἑκών: ἐπεὶ γὰρ διαφέρει, βέλτιον ὄνομα ἔχειν ἴδιον.

«Υπάρχουν λοιπόν δύο είδη ανθρώπων που κάνουν κάτι από άγνοια: αυτοί που αισθάνονται μεταμέλεια θεωρούνται ότι ενήργησαν ακούσια, ενώ γι αυτούς που δεν αισθάνονται μεταμέλεια ας χρησιμοποιήσουμε αφού είναι διαφορετικοί από τους πρώτους, τον χαρακτηρισμό 'όχι εκούσιοι' γιατί μια και διαφέρουν από τους άλλους είναι καλύτερο να έχουν το δικό τους όνομα.»

Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΓΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΤΗΤΑΣ

*ἕτερον δ' ἔοικε καὶ τὸ δι' ἄγνοιαν πράττειν τοῦ ἀγνοοῦντα:
ὁ γὰρ μεθύων ἢ ὀργιζόμενος οὐ δοκεῖ δι' ἄγνοιαν πράττειν
ἀλλὰ διὰ τι τῶν εἰρημένων, οὐκ εἰδῶς δὲ ἄλλ' ἀγνοῶν.*

«Το να κάνει κανείς μια πράξη από άγνοια φαίνεται ότι είναι διαφορετικό από το να την κάνει μη έχοντας συνείδηση του ότι την κάνει. Γιατί ο μεθυσμένος ή ο οργισμένος ό,τι κάνει δεν το κάνει από άγνοια, αλλά έτσι το δεχόμαστε όλοι, για έναν από τους λόγους που είπαμε, μη έχοντας συνείδηση του τι κάνει, αλλά αγνοώντας το.»

ΣΥΝΔΕΣΗ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΑΡΕΤΗΣ

*ἀγνοεῖ μένουῖν πᾶς ὁ μοχθηρὸς ἃ δεῖ πράττειν καὶ ὧν ἀφεκτέον,
καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ἁμαρτίαν ἄδικοι καὶ ὅλως κακοὶ
γίνονται: τὸ δ' ἀκούσιον βούλεται λέγεσθαι οὐκ εἴ τις
ἀγνοεῖ τὰ συμφέροντα: οὐ γὰρ ἡ ἐν τῇ προαιρέσει ἄγνοια
αἰτία τοῦ ἀκουσίου ἀλλὰ τῆς μοχθηρίας,*

«Γενικά ο κάθε κακός άνθρωπος αγνοεῖ τι πρέπει να κάνει και τι να αποφύγει και σ' αυτό ακριβώς το σφάλμα οφείλεται το ότι οι άνθρωποι γίνονται άδικοι και γενικά κακοί. Ο όρος της ακούσιο δεν έχει την τάση να χρησιμοποιείται για την περίπτωση που κάποιος αγνοεῖ το πραγματικό του συμφέρον. Γιατί η άγνοια κατά τη στιγμή της απόφασης δεν είναι αιτία του να ενεργεί κανείς ακούσια, αντίθετα είναι αιτία της κακίας.»

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΟ

οὐδ' ἢ καθόλου (ψέγονται γὰρ διὰ γε ταύτην) ἀλλ' ἢ καθ' ἕκαστα, ἐν οἷς καὶ περὶ ᾧ ἢ πράξις: ἐν τούτοις γὰρ καὶ ἔλεος καὶ συγγνώμη:

«Ούτε επίσης είναι αιτία η άγνοια του γενικού, γι αυτήν, βέβαια ψέγονται οι άνθρωποι, αλλά η άγνοια των συγκεκριμένων επιμέρους πραγμάτων, των συνθηκών δηλαδή κάτω από τις οποίες έγινε η συγκεκριμένη πράξη και των πραγμάτων με τα οποία αυτή σχετιζόταν. Γιατί από αυτά τα συγκεκριμένα-επιμέρους πράγματα εξαρτάται το αν θα βρει κανείς συμπόνοια και κατανόηση, αφού αυτών των πραγμάτων η άγνοια είναι που τον κάνει να ενεργεί ακούσια.»

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ: ΤΙ-ΠΩΣ-ΠΟΙΟΣ-ΓΙΑΤΙ

ὁ γὰρ τούτων τι ἀγνοῶν ἀκουσίως πράττει. ἴσως οὖν οὐ χεῖρον διορίσαι αὐτά, τίνα καὶ πόσα ἐστί, τίς τε δὴ καὶ τί καὶ περὶ τί ἢ ἐν τίνι πράττει, ἐνίοτε δὲ καὶ τίνι, οἷον ὀργάνῳ, καὶ ἔνεκα τίνος, οἷον σωτηρίας, καὶ πῶς, οἷον ἡρέμα ἢ σφόδρα.

«Ἴσως επομένως δεν θα ήταν ἀσχημο να τα προσδιορίσουμε ακριβέστερα, να δούμε ποια είναι και πόσα: ποιος είναι που πράττει, τι πράττει, με τι ή με ποιον σχετίζεται αυτό που πράττει, μερικές, επίσης φορές με τι πράττει αυτό που πράττει, π.χ. με ποιο ὄργανο, σε τι αποβλέποντας και με ποιο αποτέλεσμα, π.χ. για να σωθεί η ζωή κάποιου και πως, π.χ. προσεκτικά και με το μαλακό ή βίαια.»

*οἰηθείη δ' ἄν τις καὶ τὸν υἱὸν πολέμιον εἶναι ὥσπερ ἡ Μερόπη,
καὶ ἐσφαιρῶσθαι τὸ λελογχωμένον δόρυ, ἢ τὸν λίθον κίσσηριν
εἶναι: καὶ ἐπὶ σωτηρίᾳ πίσας ἀποκτείνειν ἄν: καὶ θῆξαι
βουλόμενος,*

«Μπορεί επίσης κανείς να φανταστεί ότι ο γιος του είναι ένας
εχθρός, όπως το έκανε η Μερόπη ή ότι το μυτερό ακόντιο είχε
αμβλυμένη την άκρη του με ένα κουμπί ή ότι η πέτρα που
χρησιμοποίησε ήταν ελαφρόπετρα. Θα μπορούσε επίσης να
δώσει σε κάποιον να πει για να τον σώσει και με αυτό να τον
σκοτώσει.»

[...]

ΕΝΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΑΚΟΥΣΙΑΣ ΠΡΑΞΗΣ ΕΙΝΑΙ Η ΜΕΤΑΜΕΛΕΙΑ

ἔτι δεῖ τὴν πράξιν λυπηρὰν εἶναι καὶ ἐν μεταμελείᾳ. ὄντος δ' ἀκουσίου τοῦ βίᾳ καὶ δι' ἄγνοιαν, τὸ ἐκούσιον δόξειεν ἂν εἶναι οὐ ἢ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ εἰδóτι τὰ καθ' ἕκαστα ἐν οἷς ἢ πράξεις. ἴσως γὰρ οὐ καλῶς λέγεται ἀκούσια εἶναι τὰ διὰ θυμὸν ἢ ἐπιθυμίαν. «Μια πράξη λοιπόν που λέγεται ἀκούσια ἐπειδὴ γίνεται ἀπὸ τέτοιου εἶδους ἀγνοια, πρέπει ἐπιπλέον νὰ συνοδεύεται ἀπὸ στεναχώρια καὶ ἀπὸ μεταμέλεια. Ἀφοῦ λοιπόν ἀκούσια εἶναι ἡ πράξη που γίνεται με τὴν ἐπιβολή βίας καὶ ἀπὸ ἀγνοια, ἐκούσια φαίνεται ὅτι θὰ εἶναι ἡ πράξη που ἡ ἀρχὴ τῆς βρίσκεται μέσα στο ἴδιο τὸ άτομο, τὸ ὁποῖο γνωρίζει πλήρως τὶς συνθήκες κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες γίνεται ἡ συγκεκριμένη πράξη του. Γιατί δὲν εἶναι σωστό ἴσως αὐτό που λέγεται ὅτι ἀκούσιες εἶναι οἱ πράξεις που γίνονται ἀπὸ οργή ἢ ἀπὸ ἐπιθυμία. »

Η ΠΡΟΑΙΡΕΣΗ

*διωρισμένων δὲ τοῦ τε ἔκουσίου καὶ τοῦ ἀκουσίου, περὶ
προαιρέσεως ἔπεται διελθεῖν: οἰκειότατον γὰρ εἶναι δοκεῖ τοὺς ἡ
ἀρετῇ καὶ μᾶλλον τοὺς ἄ ἡθῆ κρίνειν τοὺς ὧν πράξεων.*

«Αφού λοιπόν ορίσαμε με ακρίβεια το περιεχόμενο των εννοιών
‘ἐκούσια πράξη’ και ‘ακούσια πράξη’ το αμέσως επόμενο θέμα
τους είναι η προαίρεση. Γιατί θεωρείται ότι βρίσκεται σε πολύ
στενή σχέση με την αρετή και βοηθάει στο να διακρίνεται ο
χαρακτήρας των ανθρώπων περισσότερο από ό,τι το κάνουν οι
πράξεις τους. »

ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΡΟΑΙΡΕΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΟΥΣΙΟ

ἡ προαίρεσις δὴ ἐκούσιον μὲν φαίνεται, οὐ ταῦτόν δέ, ἀλλ' ἐπὶ πλέον τὸ ἐκούσιον: τοῦ μὲν γὰρ ἐκουσίου καὶ παῖδες καὶ τᾶλλα ζῶα κοινωνεῖ, προαιρέσεως δ' οὐ, καὶ τὰ ἐξαίφνης ἐκούσια μὲν λέγομεν, κατὰ προαίρεσιν δ' οὐ.

«Η προαίρεση λοιπόν φαίνεται ότι δηλώνει ότι το άτομο ενεργεί εκούσια, στην πραγματικότητα όμως οι δύο έννοιες δεν ταυτίζονται: το περιεχόμενο της έννοιας 'εκούσιο' είναι ευρύτερο. Πραγματικά το εκούσιο υπάρχει και στα παιδιά και γενικά στα ζώα, η προαίρεση όμως όχι.»

Η ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΑΙΡΕΣΗ – ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ

*οἱ δὲ λέγοντες αὐτὴν ἐπιθυμίαν ἢ θυμὸν ἢ βούλησιν ἢ τινα
δόξαν οὐκ εἰκόασιν ὀρθῶς λέγειν. οὐ γὰρ κοινὸν ἡ προαίρεσις
καὶ τῶν ἀλόγων, ἐπιθυμία δὲ καὶ θυμός.*

«Από την άλλη, αυτοί που λένε ότι η προαίρεση είναι επιθυμία ή θυμός ή βούληση ή ένα είδος γνώμης δεν φαίνεται να έχουν δίκαιο, γιατί η προαίρεση δεν είναι κάτι που το μοιράζονται με τον άνθρωπο τα διάφορα άλογα όντα, ενώ είναι κοινά στον άνθρωπο και σ' αυτά τα όντα η επιθυμία και ο θυμός.»

Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΡΟΑΙΡΕΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΘΥΜΙΑ

*καὶ ὁ ἀκρατὴς ἐπιθυμῶν μὲν πράττει, προαιρούμενος δ' οὐ·
ὁ ἐγκρατὴς δ' ἀνάπαλιν προαιρούμενος μὲν, ἐπιθυμῶν
δ' οὐ. [...] καὶ προαίρεσι μὲν ἐπιθυμία ἐναντιοῦται, ἐπιθυμία δ'
ἐπιθυμία οὐ.*

«Επίσης ο ακρατής άνθρωπος ενεργεί με την επιθυμία του, όχι με την προαίρεσή του, ενώ αντίθετα ο εγκρατής ενεργεί με την προαίρεσή του, όχι με την επιθυμία του. Η επιθυμία μπορεί να είναι αντίθετη με την προαίρεση, επιθυμία όμως αντίθετη με την (ίδια την) επιθυμία όχι.»

Η ΠΡΟΑΙΡΕΣΗ ΔΕΝ ΣΧΕΤΙΖΕΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΔΥΣΑΡΕΣΤΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟ

*[...] καὶ ἡ μὲν ἐπιθυμία ἡδέος καὶ ἐπιλύπου, ἡ
προαίρεσις δ' οὔτε λυπηροῦ οὔθ' ἡδέος. θυμὸς δ' ἔτι ἥττον:
ἥκιστα γὰρ τὰ διὰ θυμὸν κατὰ προαίρεσιν εἶναι δοκεῖ. ἀλλὰ μὲν
οὐδὲ βούλησίς γε, καίπερ σύνεγγυς φαινόμενον:*

«Ακόμη η επιθυμία σχετίζεται με το ευχάριστο και το
δυσάρεστο, ενώ η προαίρεση ούτε με το δυσάρεστο ούτε με το
ευχάριστο. Πολύ λιγότερο μπορεί η προαίρεση να είναι θυμός.
Κατά την κοινή αντίληψη, πράγματι, τίποτε δεν έχει τόσο λίγη
σχέση με την προαίρεση όσο οι πράξεις που οφείλονται στον
θυμό. Φυσικά ούτε και η βούληση μπορεί να είναι προαίρεση,
παρόλο ότι φαίνεται να βρίσκεται πολύ κοντά της.»

ὅλως γὰρ ἔοικεν ἡ προαίρεσις περὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν εἶναι..
«Γενικά η προαίρεση φαίνεται ότι αναφέρεται σε πράγματα που
βρίσκονται στη δύναμή μας.»

ἡ γὰρ προαίρεσις μετὰ λόγου καὶ διανοίας.
ὑποσημαίνειν δ' ἔοικε καὶ τοῦνομα ὥς ὃν πρὸ ἐτέρων
αἵρετόν. «Η προαίρεση προϋποθέτει λόγο/λογική και σκέψη. Και
η ίδια η λέξη φαίνεται να το υποδηλώνει: είναι κάτι που
επιλέγεται και προτιμάται πριν από άλλα.»

ΤΙΜΩΡΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΑΓΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΗΣ

*καὶ γὰρ ἐπ' αὐτῷ τῷ ἀγνοεῖν κολάζουσιν, ἐὰν αἴτιος εἶναι
δοκῇ τῆς ἀγνοίας, οἷον τοῖς μεθύουσι διπλᾶ τὰ ἐπιτίμια:
ἡ γὰρ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ: κύριος γὰρ τοῦ μὴ μεθυσθῆναι, τοῦτο
δ' αἴτιον τῆς ἀγνοίας.*

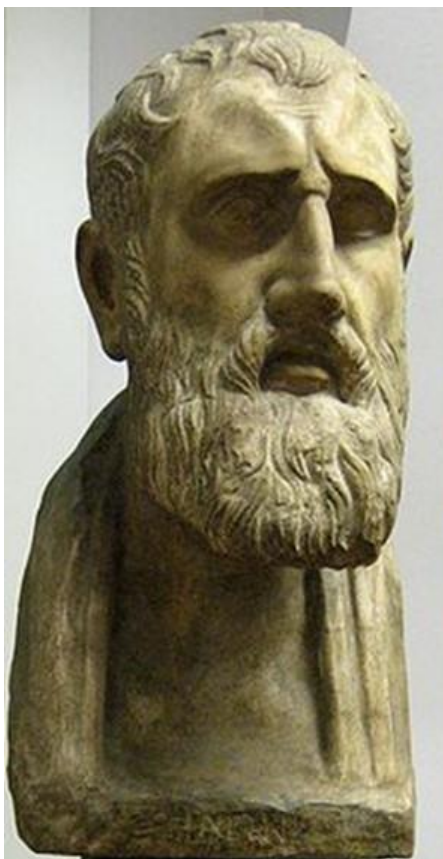
«Πραγματικά τιμωρία προβλέπεται ακόμη και στην περίπτωση της άγνοιας, αν το άτομο θεωρηθεί υπεύθυνο για την άγνοιά του. Για τους μεθυσμένους π.χ. διπλασιάζεται η ποινή. Γιατί η αρχή της πράξης αυτής βρίσκεται μέσα στο ίδιο το άτομο, αφού ήταν στο χέρι του να μη μεθύσει και το μεθύσι του έγινε ύστερα η αιτία της άγνοιάς του.»

ΓΝΩΣΗ, ΒΟΥΛΗΣΗ ΚΑΙ ΝΟΣΟΣ

*εἰ δὲ μὴ ἀγνοῶν τις πράττει ἐξ ὧν ἔσται ἄδικος, ἐκὼν ἄδικος
ἂν εἴη, οὐ μὲν ἐάν γε βούληται, ἄδικος ὦν παύσεται καὶ ἔσται
δίκαιος. οὐδὲ γὰρ ὁ νοσῶν ὑγιής.*

«Αν όμως ένας άνθρωπος πράττει, δίχως να το αγνοεί
πράγματα που θα τον κάνουν άδικο, αυτός θα είναι λέω άδικος
με τη θέλησή του. Αυτό δεν θα πει ότι φτάνει κανείς να το
θελήσει και αμέσως θα πάψει να είναι άδικος και θα γίνει
δίκαιος. Ούτε και ο άρρωστος γίνεται υγιής με αυτόν τον
τρόπο.» 1114a

Πβ. στους Στωικούς



Ζήνων ο Κιτιεύς

4^{ος}-3^{ος} αιώνας π. Χ.

πηγή: Διογένης Λαέρτιος, 7.115

Ὡς δὲ λέγεταιί τινα ἐπὶ τοῦ σώματος
ἀρρωστήματα, οἷον ποδάγρα καὶ ἀρθρίτιδες,
οὕτω καὶ πὶ τῆς ψυχῆς φιλοδοξία καὶ φιληδονία
καὶ τὰ παραπλήσια. τὸ γὰρ ἀρρώστημά ἐστι
νόσημα μετ' ἀσθενείας, τὸ δὲ νόσημα οἷησις
σφόδρα δοκοῦντος αἵρετοῦ.

«Και ὅπως λέγεται και για τις αρρώστιες του σώματος, ὅπως η ποδάγρα και οι αρθρίτιδες, ἔτσι και ὅσον αφορά την ψυχή εἶναι η φιλοδοξία και η φιληδονία και τα παραπλήσια. Η αρρώστια εἶναι νόσημα που συνοδεύεται ἀπὸ αδυναμία. Νόσημα εἶναι η εντύπωση ὅτι κάτι εἶναι ιδιαίτερα επιθυμητό.»

ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΦΟΒΟΜΑΣΤΕ Ο,ΤΙ ΔΕΝ ΠΡΟΕΡΧΕΤΑΙ ΑΠΟ
ΔΙΚΗ ΜΑΣ ΚΑΚΙΑ

*πενίαν δ' ἴσως οὐ δεῖ φοβεῖσθαι οὐδὲ νόσον,
οὐδ' ὅλως ὅσα μὴ ἀπὸ κακίας μηδὲ δι' αὐτόν.*

«Τη φτώχεια όμως ίσως δεν πρέπει να τη φοβόμαστε, ούτε την αρρώστια: γενικά δεν πρέπει να φοβόμαστε τα πράγματα που δεν προέρχονται από την κακία ούτε έχουν την αρχή τους σε μας τους ίδιους.»

Πβ. στους Στωικούς

ΚΑΛΟ, ΚΑΚΟ & ΑΔΙΑΦΟΡΟ

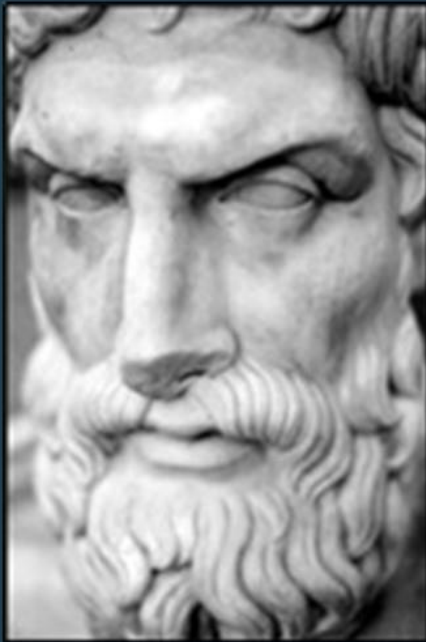
τῶν ὄντων τὰ μὲν ἀγαθὰ,
τὰ δὲ κακά, τὰ δ' ἀδιάφορα:
ἀγαθὰ μὲν οὖν ἀρεταὶ καὶ τὰ
μετέχοντα τῶν ἀρετῶν:
κακὰ τὰ δ' ἐναντία:
ἀδιάφορα δὲ πλοῦτος,
ὑγεία, δόξα.

ΕΠΙΚΤΗΤΟΣ

Διατριβαί 2.9

Από τα πράγματα που
υπάρχουν, άλλα είναι καλά,
άλλα είναι κακά και άλλα
αδιάφορα. Καλά είναι οι
αρετές και ό,τι τις αφορά.
Κακά είναι τα αντίθετα τους.
Αδιάφορα είναι ο πλούτος,
η υγεία και η δόξα.

Επανερχόμενοι στο αρχικό ερώτημα του *Ευθύφρονα*: Χρειάζεται η έννοια του θεού για να ορίσουμε την ευσέβεια; Δεχόμαστε προς το παρόν την επικούρεια επικουρία.



ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ

341-271 π. Χ.

*ἀσεβὴς δὲ οὐχ ὁ τοὺς τῶν πολλῶν
θεοὺς ἀναιρῶν, ἀλλ' ὁ τὰς τῶν
πολλῶν δόξας θεοῖς προσάπτων.*

«Ασεβής δεν είναι αυτός που
αρνεῖται τους θεούς των πολλών,
αλλά αυτός που αποδίδει στους
θεούς τις αντιλήψεις των
πολλών.»

(πηγή: Διογένης Λαέρτιος 10.123.9-124.1)

Αριστοτέλης:

ΚΕΙΜΕΝΟ: ed. J. Bywater, Aristotle's *Ethica Nicomachea*. Oxford, Clarendon Press. 1894. (www.perseus.tufts.edu)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Αριστοτέλης. *Ηθικά Νικομάχεια*, βιβλία Α'-Δ'. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια: Δημήτριος Λυπουρλής. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος. 2006.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Χατζοπούλου, Κατερίνα. 2016. Η χρησιμότητα της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας στην κοινωνικοπολιτική σκέψη. *Σύμμεικτα Πολιτικού Στοχασμού, Πρακτικά του 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Πολιτικής Φιλοσοφίας του Συλλόγου Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας «σὺν Ἀθηνᾶ»,* (επιμ.) Μαρίνα Γρηγοροπούλου & Κωνσταντίνος Γεωργιάδης, *Philosophia Ancilla Concilium I*, ηλεκτρονικές εκδόσεις Σαῖτα.